

Undirvísingartilfar
At ferðast á netinum

ORÐ HAVA VALD

Grundspurningur:

Hvat skalt tú gera, tá onkur nýtir
ljótan ella óunniligan málburð á
internetinum?

Orð hava vald

Grundspurningur:

Hvat skalt tú gera, tá onkur nýtir ljótan ella óunniligan málburð á internetinum?

Samandráttur:

Meðan børn eru á teirra yndisheimasíðum ella á teimum sosialu miðlunum, kunnu tey fáa keðilig boð frá øðrum brúkarum, sum gera tey kedd, ill, særa tey ella bangin. Vit kanna hesa ferð, hvat vit kunnu gera við happing á netinum, og hvat er til ráða at taka, tá málburðurin er ørkymlandi. Hvat er happing á netinum, og hvussu kann slík happing handfarast?

Næmingarnir tosa um hættir at nýta tøkni til samskipti, umframt at tey sleppa at seta seg í stað teirra, ið eru fyri happing á netinum. Eisini koma vit inn á munir og líkskapir, tá tað snýr seg um samskipti andlit til andlits og á netinum. At enda hugleiða næmingar um, hvussu best er at svara til happing á netinum.

Lærusetningur:

- Næmingar læra at liva seg inn í kenslur teirra, ið fáa særandi boð.
- Næmingar læra at døma um, hvar markið er millum vanligt og vandafult samskipti á netinum.
- Næmingar læra at finna loysnir til happing á netinum.

Fyrirreiking:

- Skriva út næmingaskjalið 'Orð kunnu særa'
- Litblýantar
- Eitt band/snór, ið er sum skúlastovan til longdar
- Skriva út 'Foreldraskjalið', sum børnini fáa heim við til foreldrini

Upphiting: 5 minuttir

Tekna hesi andlit á talvuna:

Bið næmingarnar seta orð á kenslurnar á teim ymsu andlitunum – og tú fært allarhelst ymisk svar.

Glað: glað, spent, nøgd...

Ill: Ill, frustrerað, súr, óð, misnøgd...

Líkaglað: rólig, avslappað, einsamøll, líkasæl, keðir seg...

(hetta andlitið kann bæði síggjast jaligt og neiligt, og tað er heilt vanligt)

Kedd: Kedd, ólukkulig, deprimerað, í ringum lag...

Klökk: Klökk, bangin, skelkað, bilsin, ovfarin...

Greið næmingunum frá, at ikki øll tulka eina støðu eins, og at tey tí kunnu bera seg ymiskt at, men at tað er týðningarmikið, at tey virða kenslurnar hjá øðrum, sjálvt um tær ikki eru heilt tær somu sum okkara egnu.

Uppgáfa 1: 15 min

Hvør er trupulleikin?

Næmingarnir skulu vera í bólum við 4 næmingum, og hvør bólkur velur ein skrivara, sum skrivar teirra hugskot niður.

Gev teimum skjalið 'Orð kunnu særa.' Lat næmingarnar lesa søguna um Rana og Arinu, sum fáa ljót boð á einari heimasíðu, har tey vanliga spæla.

Allir bólkarnir skulu svara spurningunum, og síðan deila teir svarini við flokkin. Legg til merkis tey svar, ið hava samkenslu við Rana og Arinu, og greið frá, at boðini eru órein og særandi, og at tey tí skulu steðgast. Lat so næmingarnar lesa 'Nýt vit og skil' partin í skjalinum.

Nú kunnu næmingar deila sínar søgur, um tey hava upplivað nakað líknandi.

Spyr: Hava tit fingið ljót boð, ella hava tit sæð ljót boð, ið eru send øðrum á netinum? Sig okkum frá, men ikki brúka nøvnini á teimum, sum tað snýr seg um.

Lat næmingar vera saman tveir og tveir.

Lat ein næming skriva 'tú ert løgin' á eitt pappír, sum tey geva sínum makkara. Sig teimum, at tey júst hava

fingið hesi boð á netinum.

Spyr: Hví halda tit, at nakar man senda eini tílík boð?

Dømi:

- Hetta er framhald av einum spæli, tey hava sínámillum
- Tann, ið fekk boðini, gjørdi okkurt løgið áðrenn
- Ein bólkur av børnum argar hetta barnið
- Sendarin heldur, at móttakarin er løgin, men torir ikki at siga tað andlit til andlits

Spyr: Hvussu man móttakarin hava tað, tá onkur kallar hann løgna/hana løgna?

Lat annan næmingin smílandi siga við hin: 'tú ert løgin'

Spyr: Hví er tað øðrvísi at siga okkurt andlit til andlits, heldur enn á netinum?

- Tí tú sært, hvussu fólk meina tað, tey siga. Smílið sigur, at tað er ikki illa meint

Uppgáva 2: 10 minuttir

Legg bandið á gólvið, og deil soleiðis skúlastovuna í helvt. Bið næmingarnar um at standa øðrumegin bandið. Bið tey ímynda sær, at tey eru á netinum, og at onkur hevur sent teimum eini boð, sum tú nú fert at lesa fyri teimum. Um næmingarnir halda, at hesi boð eru í lagi, skulu tey verða standandi, men um boðini fara um teirra mørk, skulu tey taka eitt fet yvir um bandið. Eisini kunnu tey standa á bandinum, um tey halda, at boðini kunnu vera bæði.

Les hesi boð hart, og lat næmingarnar siga, hví tey standa har, sum tey gera:

- Tú ert ein idiot
- Eg havi eina veitslu, og tú ert ikki boðin
- Mær dámar títt hár
- Tú ert mega ljótur

- Takk fyri boðini. Kanska tú vilt siga mær hetta andlit til andlits næstu ferð?
- Ert tú liðug við tíni skúlating?
- Tú ert superløgin

Sig næmingunum, at børnum dáma at vera á netinum, at nýta fartelesfonir til at senda sms, nýta snapchat, messenger og annað, og at teimum dámar at hyggja at video á youtube, at spæla spøl og at gera skúlating. Tó er tað onkuntíð so, at málnýtslan á netinum gerst órein ella ræðandi. Boð sum gera fólk kedd ella bangin fara um markið. Onkuntíð er tað ikki tilætlað, men tá fólk nýta netið ella fartelesfonina fyri við vilja at gera onnur kedd aftur og aftur, so er tað happing á netinum.

Uppgáva 3: 15 minuttir

Tosa og far til verka

Lat börnini seta seg aftur.

Tosið um, hvussu lætt tað er at gerast kedd ella ill, tá onkur sendir tær keðilig boð á netinum ella við fartelesfonini.

Greið frá, hvat happing á netinum er. Greið frá, at happarar á netinum tilvitað vilja hava teg til at kenna teg illa, eins og happarar uttan fyri netið gera. Tosið um hesi hugskotini, hvat tú kanst gera, um tú verður happað/ur á netinum:

- At taka tað róligt er eitt gott hugskot, tá tú fært eini ljót boð á netinum. Anda djúpt, tel upp í 10 ella steðga á og hugsa um, hvat tú nú skalt gera. Hetta gevur tær tíð til finna besta hátt at viðgera støðuna.
- Eitt, tú kanst gera, er at leita tær hjálp hjá einum vaksnum ella hjá einum góðum vini, sum tú hevur álit á. Tú eigur ikki at handfara happing á netinum einsamøll/einsamallur. Tann, sum tú sigur tað fyri, skal vera ein, sum hevur hug at lurta eftir tær og kann hjálpa tær at finna eina loysn. Ofta eru vaksnin serliga góð, tí tey hava møguleika at gera nakað við støðuna, ella geva tær ráð um, hvat tú kanst gera.
- At lata sum einki kann ofta vera eitt gott hugskot. Tey sum happa, dáma at fáa uppmerksemi frá tær.
- Sama hvat tú gert, so skalt tú minnast til at goyma happandi boðini. Um tú strikar boðini, er einki

prógv fyri, at hesin persónur hevur happað teg, og prógv eru góð at hava, um tú skalt leita tær hjálp.

Gev næmingunum skjalið “Tosa og far til verka”

Lat tey tekna eina happingarstøðu og eina møguliga loysn.

Samanumtøka: 5 minuttir

Tú kanst nýta hesar spurningar til at vita, hvussu væl næmingarnir hava skilt boðskapin og tikið hann til sín.

Spyr: Hví er tað ikki eitt gott hugskot at senda órein ella ræðandi boð á netinum ella við fartelesfonini?

- Tí tað ger móttakaran keddan, illan ella bangnan

Spyr: Hví misskilja fólk lættari hvønn annan, um boð verða send á netinum, heldur enn um tey verða søgd andlit til andlits?

- Tí einki kropsmál er at siga okkum, hvussu boðini skulu skiljast, og tí gera vit okkara egnu uppfatan av, hvat sendarin man halda og meina.

Spyr: Hvat skulu børn gera, um tey fáa happandi boð á netinum?

- Tey kunnu:
 - Taka tað róligt og anda djúpt
 - Siga tað við ein vin ella ein vaksnan, tey líta á, sum kann hjálpa teimum
 - Lata sum einki
 - Goyma boðini

Næmingapappír 1 – Orð hava vald:

Orð kunnu særa

Les søguna og svara síðan spurningunum.

Rana og Arinu dámar væl eina heimasíðu við spølum, har tey eisini kunnu tjatta við onnur børn. Foreldur teirra hava givið teimum loyvi til at spæla á síðuni. Í seinastuni hava Rani og Arina fingið órein boð á heimasíðuni. Her eru nøkur dømi:

Spælari 1: Eg hati teg!
 Spælari 2: Tú oyðileggur spælið!
 Spælari 3: Tú ert so býtt!
 Spælari 4: Tú ert klikkaður!

1. Hvussu heldur tú Rani og Arina hava tað, tá tey lesa hesi boð?

2. Hvussu hevði tú havt tað, um tað vart tú, sum fekk tílík boð?

3. Hví heldur tú, at fólk senda slík boð til fólk, sum tey ikki kenna?

Hví heldur tú, at vit siga, at orð hava vald?

Næmingapappír 2

Orð hava vald:

Elsa fær eitt sms frá vini sínum Rasmus. Í boðunum stendur: 'Eg fari at halda eina veitslu, og tú sleppur ikki við'. Set ring um ta kenslu, sum Elsa man hava, tá hon fær boðini.

1. Kedd
2. Glað
3. Umtókt

Tróndur stuttleikar sær við at spæla eitt spæl á einari heimasíðu. So fær hann eini boð frá einum øðrum spælarara. Har stendur: 'Tú oyðileggur spælið, idiot!' Hvat skal Tróndur gera við boðini? Hvat skal hann ikki gera? Fyll út talvuna niðanfyri við at seta bókstavin fyri ymsu útsagnirnar í teigin, har tú heldur, at teir skulu vera.

Tróndur skal:

- a. Lata sum einki mótvegis spælaranum, sum sendi boðini
- b. Skriva eini boð aftur, sum siga 'Tú ert so býttur, TÚ oyðileggur spælið!'
- c. Lata sum um hann ikki verður keddur av boðunum
- d. Goyma boðini, um nú spælarin sendir fleiri tílík boð
- e. Siga einum vaksnum frá um boðini
- f. Gevast at spæla á netinum

Tróndur skal:	Tróndur skal ikki:

Lærarasvar:

Tróndur skal : A, D, E

Tróndur skal ikki : B, C, F

Næmingapappír 3 – Orð hava vald:

Orð hava vald - happing

Hetta skalt tú gera:

Ger eina teknirøð um eina støðu við happing á netinum. Myndirnar skulu lýsa hvør sín part av støðuni.

Mynd 1: Ger eina tekning av onkrum, sum ein happari á netinum kundi gjørt ella skrivað.

Mynd 2: Vís hvat tú hevði gjørt, um tú sást, hvat happarin gjørdi ella skrivaði.

Mynd 3: Hvussu kann hetta enda væl?

Nýt vit og skil

- Um onkur er óreinur við teg á netinum stegða so á og lat sum einki. Goym boðini, tú fekst frá happaranum
- Um tú, ella onkur tú kennir, verður happaður á netinum, tosa so við ein vaksnan, sum tú hevur álit á. Tað kann vera eitt foreldur, onkur í familjuni, ein lærari ella ein venjari. Saman kunnu tit finna útav, hvussu svarast skal

HEIMASETNINGUR

Orð hava vald

Tá ljótur málburður verður nýttur á netinum, verða vit kedd, og kunnu vera kedd leingi, tí keðiligu boðini, sum vit finga í dag, kunnu vit síggja aftur í morgin og um ein mánaða – tey vera verðandi.

Tí er umráðandi, at vit hugsa okkum væl um, áðrenn vit skriva til onnur fólk – eisini, um boðini bert eru meint sum skemt.

Heimauppgáva 1:

Hvat skulu vit gera, um vit fáa eini ljót boð á netinum? Vel rætta svarið:

1. Svára aftur við eins ljótum boðum
2. Ongantíð fara á netið aftur
3. Ikki svára, goyma boðini og siga frá

Heimauppgáva 2:

Tosið um, hvat tað merkir, tá vit siga, at orð hava vald.

Heimauppgáva 3:

Setið saman, so tað hóskar

Talgildur borgari	Kunning, sum ikki kann nýtast til at siga skipanum á netinum, hvør tú ert. T.d. aldur, kyn, hvussu nógv syskin tú hevur, tín yndismatur osv.
Persónlig kunning	Ein, ið er partur av heimsumfatandi samfelagnum, sum nýtir internetið
Privat kunning	Ein, ið stjelur privata kunning frá fólki, og síðan letur sum um hann/hon er hetta fólk.
samleikatjóvur	Kunning, sum kann nýtast til at siga skipanum á netinum hvør tú ert. T.d. P-tal, bústaður, teldubústaður, telefonnummar

Undirvísingargongd

Eftir hvørja lokna undirvísingargond, letur lærarin leiðslu skúlans eitt eintak av hesum skjali. Er talan um flokk, sum skal til munnliga próvtøku, verður skjalið eisini latið próvdómara.

Skúlaár	
Skúli	
Floksheiti	
Floksstig	4. flokkur
Lærugrein	Føroyskt
Lærari	

Heiti	Tryggari á netinum – Orð hava vald
-------	------------------------------------

Undirvísingarmíðlar	Tilfar, sum er gjørt til hetta undirvísingarevni, næmingaskjøl og foreldraskjøl
Tímatal	Arbeitt verður við evninum <i>Tryggari á netinum</i> frá heystfrítíðini og til februar. Undirvísingartímar í alt uml. 20. Til evnið <i>Orð hava vald</i> , skulu nýttast 1-2 dupulttímar í føroyskum
Førleikamál	<p>Støðisførleikar:</p> <p>At virða</p> <ul style="list-style-type: none"> • At virka fyri góðari samveru millum menniskju. Virðing fremur tryggleika og trivnað, ið eru fortreytir fyri gagnligari menning. <p>At samskifta</p> <ul style="list-style-type: none"> • At bera fram hugsanir sínar munnliga og at lesa og skriva • Førleika at bera fram hugsanir sínar munnliga • Venja seg við at skifta orð, lýða á og bera fram egnar metingar <p>Fakligir førleikar:</p> <p>Talaða málið</p> <ul style="list-style-type: none"> • At lurta og spyrja um tað, ið sagt verður frá • At fata samskifti í mun til boðbera, móttakara, miðil og stöðu. <p>Skrivaða málið</p> <ul style="list-style-type: none"> • at svara skrivligum spurningum ella á annan hátt vísa, at tað lisna er skilt • at finna høvuðsinnihald í tekstum • at gera skrivligar viðmerkingar til tað, hann hevur hoyrt ella lisið • at skriva orð og styttri setningar við skilligari handskrift • at nýta fjølbroytt orðatilfeingi <p>Samansettir tekstir</p> <ul style="list-style-type: none"> • At tosa um endamálið við samansettum tekstum
Arbeiðshættir	Floksundirvísing, bólkaarbeiði, framløgur, kjak og rørsluvirksemi
Eftirmeting (til egna nýtslu hjá læraranum)	<p>Í hvønn mun eydnaðist undirvísingargongdin?</p> <p>Var tilfarið hóskandi?</p> <p>Var tímatalið hóskandi?</p> <p>Í hvønn mun náddu næmingarnir settum førleikamálum?</p> <p>Hvussu eydnaðust ymsu arbeiðshættirnir?</p> <p>Uppskot til broytingar</p>

